

ború előtt még volt egy Csörsz Vezér Szállónk. Az 1905-ben épült, egyemeletes szálloda a Fötéren, Árokszállás legfrekvenciáltabb helyén működött. Hat vendégszobával, az emeleten bálteremmel, a földszinten a Nagyfogadóval tökéletesen megfelelt a kor igényeinek, az abban az időszakban elvárható színvonalnak. Az egykor szebb napokat látott épület ma is ott áll a Fötéren, és arra vár, hogy újra régi fényében ragyoghasson.

Mielőbb védetté kellene nyilvánítani a Csörsz árok meglévő szakaszait Nagyárkon, az ágói út kanyarulata előtt és a Gyöngyös patak Visznek alatti kanyarulatánál. Mezőkeresztesen például már 1951-ben védetté nyilvánították a Csörsz ároknak a települést érintő szakaszát. Gödöllőn a város és Valkó közötti Csörsz árok szakasz széles körben történő megismertetését tervezik figyelemfelkeltéssel, előadásokkal, kiállításokkal, esetleg történelmi játékokkal. „A köztudatba való bevonása azért fontos, mert a gödöllőiiek többsége sem ismeri a gödöllő–valkói szakaszt, így jelentős történelmi emlék merül feledésbe.”²¹ Szintén a világhálón találtam a következő hírt: „Az Országjáró Alapítvány támogatásával Csörsz-liget kialakítása, a mondabeli Csörsz király által ásott Csörsz árok emlékhelyé avatása az Ároktői Helységpártoló Egyesület működésével jött létre. 1999. augusztus 21-én avatták fel a Csörsz-ligetben a rózsalugast, amelyen a felfuttatott kétszínű rózsza Csörsz királyt és Délibábot (Rád király leányát) jelképezi.”

*„Az ároknak tövénél
Ároktő most is áll
Borsodban, a Tiszának
Füzepte partinál.
S a hely, hol véget ére,
Néptől megszállva lőn,
Épülvén Árokszállás
Az áldott sík mezőn.”*

Tompa Mihály csodaszép regéjének utolsó négy sorát Jászvidék című városi lapunk mottójává kellene tenni, minden szám címlapján szerepeltetni kellene.

Ezekkel a gondolatokkal, ötletekkel természetesen nem merítettem ki a lehetőségek tárházát. Bizom benne, hogy a város vezetése, a civil szervezetek, a vállalkozók és Árokszállás minden lakosa felismeri az eddig kiaknázatlan lehetőséget, és összefogással sikerül településünk javára hasznosítani ezt a régimúltból öröklött hagyott kincset, a Csörsz árkát.

Földi József

Johann Karl Schuster üvegesmester feljegyzései Sopronról a XIX. századból

Vaskos kötetbe foglalt német kézirat hever, félig-meddig elfeledve, az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában. Az üvegesmester fia a Magyar Nemzeti Múzeumnak adta el 1896-ban. Ott vette kezébe Csatka Endre, a soproni helytörténetírás meghatározó személyisége, s adott hírt róla újságcikkben, 1923-ban. Pukánszky Béla már mai helyén foglalkozott vele. Értékelése a Deutsch-Ungarische Heimatblätterben jelent meg 1932-ben. Létezésének bizonyossága hozzám a Soproni Szemle 1957-beli közleménye révén jutott el. Ennek szerzője Juhász Helga, aki külön felhívta a figyelmet a krónikaszerű részek értékeire. Itt-ott a margókon található színes ceruzavonalak jelzik, hogy lehetett még egy-két, számomra névtelen érdeklődő is az évtizedek folyamán. Ez a megállapításom azonban nem az eredeti alapján fogalmazódott meg bennem, hanem a 2008 végén tulajdonomba került, 7 CD terjedelmű, digitális fotómásolat levetésekor.

Mi lehetett ennek az érdektelenségnek az oka? Kétfélét tudok elképzelni: az egyik a külső. Az írás „götbetűs”, méghozzá meglehetősen csúnya és apró, több toldással, sorok közé, vagy a ceruzával meghúzott kereten kívülre, margóra szorulva. A másik: Gamauf Teofilnak a híres, tudós lelkesnek árnýé-

²¹ Harkányiné Székely Zsuzsanna–Benő Dávid–Prunner Andrea–Katona Andrea: A Csörsz-árok térinformatikai feldolgozása, 2. oлд. (2008. február 03. Internet)

kában igen sok a soproni evangélikusokra vonatkozó anyag. Ha már valaki ennek veselkedik neki, inkább válassza Gamaufnak Sopronban, az evangélikus levéltárban rendelkezésére álló eredeti gyűjtését (ezt tette például Payr Sándor 1917-ben megjelent munkájához).

Műfaji meghatározásként a „krónikánál” jobb a „feljegyzések” fogalma. Már csak azért is, mert – végigtanulmányozva az anyagot –, nem végleges szöveggel, inkább összegyűjtött, egy később elkészítendő krónika alapjául szolgáló irásokkal állunk szemben. Azt hiszem, erre a legjobb bizonyíték, hogy nincs eredeti oldalszámozása, a két-két oldalt tartalmazó fóliókon lévő egyetlen szám a vásárlótól ered. Nem részletezem, hogy ez ténylegesen hány papírlapot jelent és ezek mérete mekkora és hány üres közülük, hány halvány fénykép van rajtuk stb. Ez a mondat már önmagában is bizonyítja az előbbi megálgapításom megalapozottságát.

Több soproni krónika forog a kutatók kezén, mint például Geiger Márton kosárfonóé, a szőlőművelő Bruckner családé, vagy Michel János sekrestyés, egyúttal tanító kézirata. A nyomtatásban is megjelenésekről nem beszélve. Ezek a szerzők a régmúltat meg nem nevezett krónikákból másolták be a sajátjukba. Ezt tette általában Schuster is. Van azonban egy érdekes kivétel: a Fertő keletkezéséről és Boldogasszony alapításáról szóló rege. Itt amatőr néprajzosként mutatkozik be. Idézem (fordításomban):

„(Nagyon szépen kérem, szabadjon kiigazítanom a rendelkezésemre álló krónikát, mert már a rómaiak idejéből szó van itt bizonyos Lacus Peisórról. Hogy az nem a nagyjából ekkora Hanság lenne-e, az más kérdés.) Száraz, józan szavakkal akarom kifejtetni a hagyományból, vagy a nép ajkán élő regéből, és így akarom elmondani azt, amit élőszóban megtudtam meglelt korú halásztól, agg csőszöktől, serény, cserfes, ladikos fehérnépektől, éltes, bőbeszédű asszonyságoztól. És szedtem össze még sok egyéb szövegekből.”¹

Hosszú lenne idézni magát a regét (meg fog jelenni a Soproni Füzetekben), most csak annyit, hogy Gilétsz herceg áruhában járja falvait, s beleszeret egy jobbáglányba. Kénytelen elvenni feleségül, holott már házas. Rövid mézeshetek után királya háborúba hívja. Míg távol van, a mindenről értesült hercegnő törvényt ül vetélytársnője és annak boszorkány hírébe kevert anyja felett. Ez utóbbi átka megfogja: a virágzó falvakat elönti a dagadó víz, s a kivégzett nők koporsói úsznak a tetején. A pápától bűnbocsánatot kapott herceg, még mindig háborgó lelkiismeretének megnyugtatására, templomot emeltet az áldozatoknak, s ezzel megalapítja Frauenkirchent. Továbbra is nyitott a kérdés, hogy a búcsújáráshely magyarul miért Boldogasszony. De ez már az én gondom.

Ez is jelzi, hogy a Kőszegen született Johann Karl Schuster (1801. augusztus 8–1868. február 5.) elsősorban német, s csak királya révén magyar. És sopronivá lett, már a helybeli ágostai hitvallású evangélikus gyülekezethez tartozása miatt is. Fiával együtt a kétszáz tagot számláló konventbe igen, de az onnan választott presbitériumba már nem került be. Továbbra is maradtak Schusterek Kőszegen, az alig öt német mérföldre lévő kisebb szabad királyi városban. Johann Karl apja, testvére és annak fia is ott gyakorolta az üveges ipart.

A feljegyzések írója 1818-ban szabadult fel, majd miután minden szükséges feltételnek megfelelt – beleértve a vándorleveket és a mesteremek elkészítését – 1827-ben bevették mesterként maguk közé a soproniak. Ádáz kenyérharc helyett ügyesen kihasználta szerencséjét: átvette biztosan két nemzedékre visszamenően soproni családból származó atyjafiának, Lieberth Sámuel (1759–1835) üvegesmesternek megbízási körét és üzletét (felesége Schuster-lány, élt 1766–1841). A törődött öreg éppen segéd nélkül maradt, s nem tudta ellátni a városi munkákból rá eső részt sem. A fiatalember beköltözött a Várkerület belső övének omladozó Lieberth-tulajdonba, ott alapított családot (a szintén kőszegi Gamauf Teofil adta össze a kőszegi kötődésű Kummert Terézszel 1830-ban), majd szorgalmas munkával olyan anyagi helyzetbe került, hogy a város egyik legjobb építészével 1860-ra kétemeletes, négylakásos házat terveztetett és építtetett a régi helyén (ma Várkerület 74.). A bizonyos társadalmi rangot elért mester fia már fióközletet is nyithatott, s az iparkamara területén sem csengett ismeretlenül a neve. Dióhéjban ennyi kívánczolt ide, mielőtt még a mester arcképét, magyarrá fordított idézeteken keresztül, megrajzolnám.

Kezdem egy szómagyarázattal.

Időről-időre felmerül a kérdés, mit is jelent a Löver szó. Fabricius Endre, apja latin nyelvű családi krónikáját 1844-ben magyarította. Ebben magától értetődően említ nagyapja „Löver nevű gesztenye erdejét”, melyben 1772-ben faházacsakát épített. Schuster már nem biztos a fogalomban, s magyarázatként az alábbi szöveg német eredetijét kéziratainak elején talált üres helyre másolja be:

¹ A kézirat jelzete: Fol. Germ. 1124. 419. f., az idézet a 22. fóliószámról. A közleményt Schuster Sage-nak határozza meg, amely regének és mondának egyaránt fordítható.

„A Sopronban gyümölcsöskert jelölésére használatos szónak, a Lebernek az értelméről. Hornegek és néhány más felnémet író többször nevez egy bizonyos dombfélét, magaslatot Lebernek, amely értelmezés egyes felnémet területeken (tehát Ausztriában, Bajorországban, a hienzek között is) elterjedt. Béla király Magyarországon a Morva túlszárnyán egy határdombra lépett föl, és onnan akarta látni a viszályt lezáró békét. Ausztriában a dülő- és határköveket ma is Leber- vagy Lebersteinnek nevezik. Tehát nem szabad Lewernek, pláne Löwernek mondani vagy írni.”² De azért csak úgy mondták.

Azian 1934-ben lett ebből a Löwerből Lövér, mert egy erőszakos újságíró keresztülvitte, hogy a város közelében volt és királyi nyilasok lakta Luer falu feltehető kiejtése szerint azt Lövérenek kell nevezni. Ma már önkormányzati hivatalos szinten megint Löver (löverek), de széltiltásban az elferdített Lövért használják.

Lépjünk a falakon belülré. Schuster kritikával figyeli a faszindelyek kicserélésének lassúságát (az első krónikaszerű feljegyzések egyike): [1827 júniusában] „...köröztetett Magisztrátusunk egy iratot, amelyben minden háztulajdonos felszólított, hogy házát, amennyiben lehetséges, cseréppel fedje be, mert eléggé belátható a számos tűzi veszedelem közepette, hogy a cseréptető jótétemény. Különösen érvényes ez a felszólítás a Belvárosra, mivel az, keskeny utcáival, nem képes egyetlen cseréptetőt sem felmutatni. És ha arra netán egy sorscsapás sújtana le, védtelenül elveszne. A Külváros a nagy, 1808-as tűzvész után eléggé el van látva cseréptetővel és ez által nem tud olyan könnyen veszélyessé válni, mint Anno 1808-ban.”³

A közvilágításban érdekelték az üvegesmesterek. Nem sokat tudtak azonban segíteni, mert nem volt tömeggyártásra lehetőségük, vagyis üveghutájuk.⁴ „1827. Ez évben a mi Erdemes Tanácsunk a Városvezetőség pluszbevételeiből felszereltette az utcai világítást. Mégpedig a Belvárosét, az egész Várkerületét és a fő utvonalat a Bécsi kaputól a Pócsi kapuig. Ehhez az ezekben az utcákban fekvő házaknak a lámpatestek beszerzéséért fizetniük kellett. A városi pénztár azonban egyszer s mindenkorra magára vállalta a világítást. A fennmaradó utcák a régi laternákkal lesznek megvilágítva. [Utólag hozzáírva:] 1862-ben ez az olajvilágítás, 118 db Artand-égőre és 68 db kis lámpára, 8,000 forintba került, bécsi értékben.”⁵

A feljegyzésekből kiderül, hogy Schustert a kórusok különösen érdekelték, valószínűleg tagja volt a későbbi Dalfüzér nevű evangélikus egyházi indíttatású egyetnek.⁶

„1829. Itt Sopronban létrejött a Zeneegyesület. Ennek a szép egyeletnek a szerzője Tóth József úr volt. Ehhez rögvest csatlakozott minden uraság, tiszték, és helybeli tekintélyes polgárok. És hozzájárultak erejükhez képest. Az első zeneigazgató Kurzweil Ferenc volt, ebben az időben a Szent Mihály városi plébániatemplom kórusának vezetője és a Szent György is, a Dómkáptalanban. És úgy tűnik, ez az első zeneegylet Magyarhonban.”⁷

Az utcák kikövezése nagy szennáció. Hiányzik a közlésből egy szó, a más városok alatt a közeli osztrák városokat kell érteni: „1830. Június hónapban polgármesterünknek, Wagner Xavér Ferencnek az intézkedésére a Várkerületet faragott kövekkel kövezték ki és járdát raktak le, mint más városokban. Ilyen szépítéssel, a legutóbbi országgyűlés óta Pozsony kivételével, Magyarországon egyetlen város sem rendelkezik. Pesten még csak most kezdenek hozzá. ehhez hasonló járdák fektetésével, a fő utvonalakon.”⁸

A fejlődés azonban nem zavartalan. Esztendő múltával már az aggodalom az úr. Hiába remélik, az országot végig pusztító kolerajárvány Sopront sem kerüli el. „1831 júliusában Sopronban is kitört az úgynevezett kolera járvány. Számos rendszabályt léptettek életbe itt is, a további biztonság érdekében

² A 21. főlíószámú oldal utáni számozatlan oldalon.

³ A 182. főlíószámú oldalon. A nagy hármastűzvesztről van szó. Lásd a Honismeret 2008/5. számát.

⁴ A Sopronban néhány évig működött üveghutáról és az egész kérdéstről lásd Hárs József: Johann Karl Schuster üvegesről és feljegyzéseiről a XIX. század Sopronából c., a Győr–Moson–Sopron megyei Szülőföldünk 2009. évi pályázatán I. díjas munkát.

⁵ A 182. főlíószámú oldalon.

⁶ A nagy tömegeket mozgató, 1863-ban rendezett, az országban első dalos találkozóóról személyes hangú beszámolót ír. A közeljövőben olvashatjuk majd a VÁRhely c. soproni folyóiratban.

⁷ A 186. főlíószámú oldalon. Tóth József Esterházy hercegnél jogászként tevékenykedett, különben bariton. A helyörténet inkább Kurzweilt véli alapítónak.

⁸ Az idézet a 180. főlíószámú oldal utáni számozatlan oldalon.

egész Magyarországon, és egyáltalán az egész Osztrák Monarchiában. Hogy senkit, még a legközelebbi helységbe se engedjenek be egészségügyi útlevelel nélkül.

Ennél fogva a polgárságnak itt át kellett vennie az őrseget és minden utazót és gyalogost az útlevelel-ért igazoltatnia kell. A fő útvonalon állnak a falusi esküdek, a mellékutakon torlaszok. A főútra kell menniük, akiknek közlekedniük kell. Nálunk a városban idegenek számára csak a Pócsi és a Bécsi kapu van nyitva, ahol egy írodista ül a passzusok megtekintése végett. Minden kereskedés zárva, minden ipar szünetelteti működését, és ezért a kenyér nagyon drága és a fél zsír 1 forint 12 krajcár. Hogyan fog ez végződni? A jó Isten sem tudja. Ha nem lett volna olyan jó termésű évünk, elképzelhető, hogy az embernek éhen kell vesznie." ⁹

A betegségek és az élelemhiány mellé sorakozik fel a XIX. század másik nagy veszedelme, a tűz. A következő beszámoló annyira életszerű, hogy lejegyzőjének tevékenyen részt kellett vennie a mentésben. Nem is tehetett másként. A tűzrendészeti szabályzat minden iparosnak kijelölte ebben a helyét.

Az egész leírás:¹⁰ „1834. Október másodiká nekünk, soproniaknak a nagy szerencsétlenségek napja volt. Ugyanis heves viharban tüzet fogott az Ógabona téren, a Hátulsó utcánál Proszwimmer polgár és kovácsmester háza. A mellette lévő tűzoltószertárból odahoztak egy fecskendő, amely azonban csődöt mondott, mert a vihartól felkorbácsolt tűz az embereket földre teperte. Csak óriási fáradtsággal és életveszéllyel küzdve tudták egyáltalán megmenteni a fecskendő. Különben hagyni kellett volna, hogy nyílt téren elhamvadjon. Villámhoz hasonló sebességgel terjedt szét a tűz a Hátulsó utca mindkét oldalán, egészen azokig a házakig, amelyek alig néhány éve már leégtek és most cseréppel voltak fedve. Ám a többi ház mégis a legnagyobb veszedelemnek volt kitéve, mert a lángoló faszindelyek az erős szélben esőként repültek feléjük.

A tó oldalán egészen a gróf Pejacevich-házig terjedt a tűz, s bár ez a szélessége és a cserépteteje miatt feltartóztatta a lángokat, mégis a túloldali házakat erősen szemmel kellett tartani és folyton-folyvást vízzel locsolni, ha meg akarták azokat őrizni.

A további házakat, egészen a Pócsi kapuig erősen próbára tették az égő faszindelyek, [Az oldal vége, kezdődik a 193. fólió.] s mindig a legnagyobb veszélynek voltak kitéve. Mivel nem az egész város, hanem a Belváros volt érintett a szerencsétlenségben, mindenki ezekben az utcákba és a Belvárosba sietett, amely ugyanannyira fogott veszélyben, mivel a láng a borzalmas vihar miatt mint a flagelláns, csapkodott hol jobbra, hol balra. Mindenki oda özönlött, hogy a tűz tovarhapódzásától megvédi. És mivel a sisető lángok rettenetes hősege az embert a tűz közeléből elűzte, ezért csak a cseréptetőkre hagyatkozhatott, hogy ezek mögül, mint védőfalak mögül a többi tetőt meg tudja védeni. És az emberek a távol eső házakat próbálták megmenteni, és ilyen körülmények közepette a tűznél magánál nagyon kevesen maradtak. Végül is elkezdett égni a Kaszinó. A tető magas, az ember kevés, lehetetlen volt a tüzet megállítani. A nagy mennyezet, mint minden teremnél, egy vázon függött, tehát természetesen lángot kellett fognia. Ezt előre látva, az emberek megpróbálták kimenteni a teremből a tükröket és csillárokat, lent a kávéházból a biliárdokat és más felszerelést kihordani, de kicsoda borzalmas, előre nem látható balsors idézte elő a következőt! Miután a tetőszék alighogy leégett, ledőltek a homlokzatra állított alakok, amelyek vasrudak segítségével voltak a tetőszékkel összekötve, tehát a Figurák lezuhantak a tetőszék ellenében, idebenn a mennyezetre és áttörték a terem mennyezetét és a terem födémét, le a kávéházban a földszintre. Szörnyű robajjal és mindent összetörték a padlózatig. Csak a pince maradt meg. Minden akadály és a meglazult deszkák adtak tápot a lángoknak. Az ajtókon, ablakokon keresztül a huzat élesztette a lángokat, amelyek most először fenyegették a legnagyobb veszedelemmel a Belvárost.

Az összeomlás miatti rémület sikolya alig halkult el, mindenki hozzálátott a cselekvéshez, az omladékok eltávolítani, a tüzet valamenyire elfojtani. Ez meglehetősen sikerült is nekünk, annak ellenére, hogy a Kaszinó még három nap múlva is tovább izzott belülről, sőt a lángok is fel-felcsaptak ismét, ahogy megint egy-egy szoba vagy helyiség beszakadt. Sajnos azonban a nagy baj csak ezután támadt. Mert mindenki emlékezett rá, hogy az összedőléskor még többen foglalkoztak a tükrök mentésével és a csillárok levágásával. Az ember töpreng, és bár mindjárt akadt téves nyom, de már a rá virradó napon, miután néhányan nem tértek haza, akiket dolgozni láttak, akkor vált szörnyű bizonyossággá, kik feküdnek a törmelék alá tetetve. Az erre következő napon embereket rendeltek be kézi és kocsis robotra, hogy a törmeléket elhordják. Ekkor találtak rá először egy tetemre, aki – néhány ismertető jegy alapján – egy

⁹ A 187. fóliószámú oldal utáni számozatlan oldalon.

¹⁰ A 191. fóliószámú oldal utáni számozatlan oldalon lent kezdődik és a 193. fóliószámú oldal utáni számozatlan oldal közepén végződik. Közben egy uniformisos kép és annak üres hátlapja.

80 éves aggastyán volt, név szerint Fruchstuck Mátyás, aki még muskétásként szolgált. Utána Seidl Jakab úrra, aki az árvaszéken hivataloszolga volt, 27. életévében. Egy már élő és egy várható gyermek apja. Aztán az ifjú Trogmeyer Tóbiás úr, polgár és szücsmester, szépreményű férfit, nőtlen és jó édesanyjának támasza. Utána a 24 éves lakatossegéd, Goldmann József. – Majd egy asztalossegéd, Haberler József, 3 gyermek apja. Előbbi kettőt csak abból lehetett felismerni, hogy az elsőnek éppen csak a háromujjú keze maradt meg. (Fejet egyiknél sem lehetett látni.) És egy fekete frakk egyik szárnya, amelyen feküdt. Trogmeyer úr volt az egyetlen, akinek megmaradt a feje, valószínű, hogy csak megfulladt, és egy idő múlva, amikor a tűz belekapott, elszenesedett. Bár az egész fej felismerhetetlen volt, de egy darabja a [a 193. főlíó vége] zöld rövid kabátkájának, mert azon feküdt, megmaradt és a ráesett törmelék miatt néhány ruhadarabja is. Az elsőket mindjárt a következő napon eltemették, több ezren kísérték őket a katolikus temetőbe. Az utóbbiaknak még fekvé kellett maradniuk, mert többeket hiányoltak még, vagy talán ki akarták puhatolni, ki volt a halott. Erre másodnapjára találtak még egy tetemet, egészen a föld színén, amely nagyon kevésbé, csak az egyik lábán sérült a tüztől. Ez valamikor molnárinas volt, legutóbb citerákat készített, név szerint E. Kamp György, 24 éves és szintén apja néhány gyereknek. – Ez a három utolsó, hétfőn, október 13-án délelőtt 10 órakor egyszerre került a földre. Három sajnálatos állapotban három koporsóban, egymás mögött, ez mindenkit megrendítő látvány volt.

Néhány kezét, némelyiket épen, találtak még és csontokat is temettek el, mindenkor egy éppen elföldelt tetem mellé, az evangélikus temetőben, a másik három koporsóhoz, amelyeket elföldeltek. A hetedik, akit még megtaláltak, egy ismeretlen volt. Isten ajándékozta meg ezeket mind az örök békével. Továbbá azonban védjen meg minket az ehhez hasonló szerencsétlenségektől.”

Évek múlva ismét a fejlődésről készülhetett beszámoló:

„1841. Útjaink szépítése és elegyengetése városban és városon kívül erősen folytatódik és az Ikvahídtól a Mária-oszlopig az úttest magasságából 4 lábnyit levesznek. Szintügy minden mellékutcában nemcsak járdát építenek, hanem az úttestet is szintbe hozzák. A vízfolyókat, amelyek eddig az út közepén futottak, elhúzzák mind a két oldalra és a folyóvizet földalatti csatornák segítségével vezetik el.”¹¹

Schusternek a régi házban, 1842-ben – bár lassúbb volt akkoriban az életritmus – még aligha volt ideje a ráérős nézelődésre. De azt a csodát, amelyben annak az évnék júliusában, 8-án az egész városnak része volt, ő sem hagyta ki. Sőt. A szövegből megítélhetően, a lehető leghamarabb, megörökítés céljából papírra vetette. Még címet is adott neki. [...] „1842. július 8-án. A látható napfogycokzás. Minden szem ég felé állt be, s mindenki fekete üveggel szerelte föl magát, és így joggal nézhetett a napba. Pontosan megfigyelhető volt, amint apránként a kerekesség kisebbedett, a fekete folt mindig nagyobb lett. A tárgyak sárgás fényt kaptak, a távoli horizont homályossá és ködössé vált, az árnyékok meghosszabbodtak és hegyesszögű formát vettek föl. Fecskék repdestek nyugtalanul és csivitelve a fészük körül. Ez a sötétség nálunk reggel hatkor állt be, 7-kor vált teljessé, méghozzá besötétítette a környéket abban a pillanatban úgy, hogy az ember kénytelen volt minden boltozatos helyiségben világosságot gyújtani. Mivel ez éppen egy pénteki napon történt, lévén, hogy egyik hetivásárunkra esett, azért ez a színjáték komikusan látványosnak látszott. A nappal pillanatok alatt éjszakává változott és minden forgalomnak abban a percben meg kellett állnia a városban csakúgy, mint a városon kívül, a marhavásárterén. Számos ökor és ló vadult meg, s alig lehetett azokat megbabolázní. A galambok riadatan csapongtak köröskörül, mintha kergették volna azokat. Valamennyi veréb a fákra, a szállására repült. Közben a hűvösség egyre fokozódott. Borzongás futott végig a testen. A nap már kifli formájúvá vált, és a levegőég szürke lett, de azért egyes távoli tárgyak a hegyeken felismerhetők voltak, ami az egész természetben nagyon közelített a varázslatoshoz. Am egyre keskenyebb lett a naptányér és most aztán végképp kiterjedt az egész környékre a sötétség. Fényszegény, világossárga szín borította be a holdat s vetett félelmetes reflexet a bámészkodók arcára. Mély sötétség volt, a felhők feketés-szürkék és a hegyeken tűzvörös rétegek, mint tűzfészek fölélő füst. [Az oldal vége.] A látvány tele fennköltséggel, a szemlélői mégis megfélemlítette és a hűvösség különösen érzékelhetővé vált. Hideg volt a jelen ennek a reggelnek a perceiben, amikor csupán egy keskeny aranycsík, a Nap volt látható. Jó nekünk, hogy a sötétség csak rövid ideig tartott. Az öröm kiáltásával és a szemekben könnyel üdvözölhettük, mint ezúttal, az első fénysugarat, amely eltünteti a sötétséget és hideget és fénylőn, s tisztán hull a földre. Most jóleső érzést keltett, hogy a föld a legkülönbözőbb árnyalatokat, a szürkére festett felhők pedig barátiaságos kék színt öltöttek föl. Nem maradt semmi a fekete éjből, amely nem emberbarát, de egy kellemes virradat sem,

¹¹ A 198. főlíószámú oldal utáni számozatlan oldalon.

amely nyugalmat, vagy új életet hirdet. Talán egy barlang borzongató félhomálya, vagy egy nyomasztó pincé, vagy a barátságatlan sötétség, a zivatar morajlása fogadható el kevésbé, mint a hangtalanság és hamuszín ég és föld ez alatt a három perc alatt. A teljes sötétség alatt szabad szemmel is látható volt egy csillag, amelynek fénye a nap első sugarára ismét elhalványult. Olyan élmény volt ez, amelyet talán két emberöltő sem fog újra átélni." Érdekes kiegészítés, egyben megerősítés: Szauer Ágoston írja Egy múlt századi teljes napfogyatkozás című cikkében¹², hogy Magyarország északnyugati részéből kora reggel volt teljes a napfogyatkozás. Petőfi mint pápai kollégiumi diák figyelte Jókaival és Orlay Petrich Somával. Utóbbi leírása szerint a költő – figyelmeztetés ellenére – szabad szemmel nézte a fogyatkozást, amiért majdnem bele is vakult. Ha igaz, különösen a bal szeme sínylette meg a konokszágot.

Különben a kisváros szürke hétköznapjai akkor élénkültek fel, ha az uralkodóház valamelyik tagja keresztülutazott rajta: „1847. október 2. István ő császári felsége, a jövődő nádor utazott itt át. Tiszteletére két szép diadalívét állítottak fel, egyet a Pócsi kapunál, ahol bekocsizott, a másodikat a Bécsi kapunál. A Piac tér összes ablakát és bent a városban az Előkapunál, egészen a Széchenyi gróf házáig, ahol a főispáni adminisztrátor, Rohontzy úr lakott, az érdeemes Magisztrátus parancsára szőnyegekkel és kis nemzeti zászlókkal kellett ellátni, fehér, zöld és piros színben. A Várostoronyra sok nagy és kis zászló volt kítűzve a fenti színekkel. Minden egyenruhás polgárnak, az összes céhnek zászlai alatt a Pócsi kapu előtt kellett két sorban felállnia, egészen be a városba. Megérkezését a bástyáról ágyúlövésekkel jelezték. Bár 16 ágyúlovést kellett volna teljesíteni, sajnos azonban a második lövésnél az ágyú magától elsült és négy munkást ledobott a bástyáról. Egyikőjük karját tépte le, amely a Promenádon át az utcára repült. A munkás azonnal meghalt, a többiek súlyosan megsérültek. A holtan maradt neve Lichtl Mihály, itteni nőtlen polgárfü.

Különös, hogy ahova a jó főherceg eljutott és egy városon keresztül hajtattott, mindenütt történt valami szerencsétlenség. – Itt is ez volt a második eset. 80 esztendeje, amikor Mária Terézia keresztülutazott, egy embert a bástyáról lelőttek.”¹³

Diadalívokról a következő években nem esik szó. A mester mint jó megfigyelő, számos érdekességgel szolgál az 1848-as soproni eseményekről a többi forráshoz képest is, de ezek helyett most csak arra villantsunk pillanatképet, amiről rendszeresen el szoktunk feledkezni. A másik oldalról. A számunkra oly dicsőséges tavaszi hadjárat a másik oldalon harcolóknak, vagy velünk egyet nem értőknek fejtelten menekülés volt. Schuster a már 1848. december 16-tól megszállás alatt élő soproni így látta ezt 1849-ben:

„Április 27. A fővezérség Székesfehérvárról ide, Sopronba helyeztetett át, a keleti vidékek nagy zavargásai miatt. A magyarok egyre jobban nyomultak fel a mi vidékünkre. Úgy lehet, hogy egyre nagyobb a bizonytalanság. Egyházi és világi uraságoknak el kellett onnan menekülniük és Ausztriába települni. Még itt Sopronban is a májusi vásárt nem lehetett megtartani. Jött föl keletről sok-sok tiszt számos ezredtől, még tábornokok is voltak itt, rendetlen összevisszaságban, még több mint negyven szekér sebesültekkel és betegekkel, sok ló kocsiival, mindenféle ezredtől és hoztak magukkal rengeteg felszerelést. Ezek az Anger-réten táboroztak le, néhány napig itt maradtak, aztán április 26-ára Bécs felé elmaszíroztak. A császár Ollmützből visszahívta a vezénylő marsallt, Windisch-Grätzet. Welden tábornokot, aki eddig Bécsben katonai és polgári kormányzó volt, Magyarországra küldték mint főparancsnokot, Windisch-Grätz helyére.”¹⁴

Terjedelmi okokból nem idézek a forradalom és szabadságharc Schusternál olvasható leírásaiból, a nemzetőrségről, a Sopronban is táborozott oroszokról, a beszállásolások keserveiről stb., stb. Egy valakit mégsem hagyhatok ki. A Legnagyobb Magyar soproni és megyei kapcsolatai közismertek voltak már Schuster idejében is. A harc leverése utáni évek sem homályosították el a németajkú iparosban Széchenyi iránti tiszteletét. Annak ellenére, hogy a magyarok nála mindvégig Rebellen (lázadók). Rövid az idézet, de bizonyít:

„1860. április 11. Széchenyi István gróf, Magyarhon csillaga, nincs többé. A temetés délután négy óraker történt Nagycenken, a családi kriptában. Nagy tömeg kocsizott le Sopronból és sokakat hozott el a vonat Pestről is, és az ország más helyeiből is, akik tanúi voltak a fennkölt gyászszertartásnak.”¹⁵

¹² A Meteor 1990/5. számában megjelent cikk internetes változata.

¹³ A 206. főlíráson.

¹⁴ A 214. főlíráson.

Gondolkodása, érdeklődése nem állt meg egyes személyeknél és egy-két lapszámnál, amely a császárvárosból eljutott hozzá. A következő idézet bizonyítja arra, többek között, hogy Schuster távolabbi lapokhoz is hozzájutott:

*„A szellemes Münchner Punch-ból [Müncheni Punchból]:
A napóleoni özönvíz nemzék a Szent Szövetséget
A Szent Szövetség nemzék az általános európai reakciót
Az általános európai reakció nemzék a metternichi rendszert
A metternichi rendszer nemzék a hivatali körforgást
A hivatali körforgás nemzék a rendőuralmat
A rendőuralom nemzék Karl Bääder határozatait
Karl Bääder határozatai nemzék a rosszkedvet és a politikai éretlenséget
A rosszkedv és a politikai éretlenség nemzék a forradalmat
A forradalom nemzék a Fejedelmi udvart
A Fejedelmi udvar nemzék a Közbiztonsági Bizottmányt
A Közbiztonsági Bizottmány nemzék a kormányzat gyengeségét
A kormányzat gyengesége nemzék az Alkotmányozó Országgyűlést
Az Alkotmányozó Országgyűlés nemzék a nagy zűrzavart
A nagy zűrzavar nemzék a császár elmenekülését
A császár elmenekülése nemzék a nép felfegyverkezését
A nép felfegyverkezése nemzék Windisch Grätz megérkezését
Windisch Grätz megérkezése nemzék az Ostromállapotot
Az Ostromállapot nemzék az Országgyűlés áthelyezését Kremsierbe
Az Országgyűlés áthelyezése nemzék a Dinasztia számára a veszedelmet
A veszedelem a Dinasztia számára nemzék Ferdinánd császár lemondását
Ferdinánd császár lemondása nemzék az államforma helyreállítását
Az államforma helyreállítása nemzék az 1849. március 4-i Alkotmányt
Az 1849. március 4-i Alkotmány nemzék a szabadelvű intézményeket
A szabadelvű intézmények nemzék az ellenszenvet
Az ellenszenv nemzék a reakciót
A reakció nemzék ennek az alkotmánynak a felfüggesztését
Az alkotmány felfüggesztése nemzék az abszolutizmust
Az abszolutizmus nemzék a néprétegek elnyomását
A néprétegek elnyomása nemzék a korrupciót a legmagasabb helyeken
A korrupció a legmagasabb helyeken nemzék 1859 vereségeit
1859 vereségei nemzék a hihetetlen pénzsűkét
A hihetetlen pénzsűke nemzék az igényt arra, hogy megértessék magukat a néppel
[Vége a 287. főlíószámú oldalnak.]
Ez az igény nemzék az Októberi Diplomát
Az Októberi Diploma nemzék a további követelményeket
A további követelmények nemzék Schmerling kormányát
Schmerling kormánya nemzék a Februári Pátent
A Februári Pátent nemzék az új osztrák alkotmányt
Az új osztrák alkotmány nemzék a magyarok követelődő ellenállását
A magyarok ellenállása nemzék a németek felháborodását
A németek felháborodása azonban mostanáig nem nemzett semmit sem.*

Ez az osztrák állapotok nemzedéki lajstroma, ahogy azok kialakultak és elterjedtek a napóleoni özönvíz napjaitól kezdve. De megvolt maga a birodalom, a sokféle beszéddel és nyelvvel. És ők mondták: hagyjatok minket épületet emelni, és téglát égetni és habarcsot készíteni. És hagyjatok minket egy Országgyűlést építeni, amelynek csúcsa a legmagasabb az országban, s amelynek alépítménye széles és elég nagy legyen ahhoz, hogy valamennyiünket befogadhasson, s amelynek, mint nekünk, egy a neve és ne hulljon szét minden égtáj felé. És hagyjátok, hogy az ajtóhoz olyan portást állítsunk, aki minden nyelven beszél és mindenkit, aki oda be-, vagy onnan kijön, a saját nyelvén üdvözljön: Jó reggelt, Fischer Úr! – Íratott az 1861. esztendőben.”¹⁶ [A 287. főlíószámú oldal utáni kis oldal vége.] A bibliai nemzedék-táblákra rimelő összeállítást erősíti a befejező szakasz párhuzama a Bábel tornyával.

¹⁶ A 246. főlíószámmon.

Látszik a feljegyzésekben olvasható események leírásaiból, hogy az evangélikusok nem voltak annyira ellene a Kalapos királynak és intézkedéseinek, mint a katolikusok. Elég, ha csak a türelmi rendelethez, vagy a templomépítés különböző fázisaira gondolunk. Ezért érhető, hogy az uralkodó még annyi évtized múltán is pozitív értékelést kapott:

„II. József császár imája

Zay Károly gróf a pápa enciklikáját tárgyalja. Szóban forgó cikkének végén az ágostai hitvallású evangélikusok volt főfelügyelője szembeállítja a „római pápa” kinyilatkoztatását az egyik „római császár” (II. József) következő ismert imájával:

Örök felfoghatatlan Lény! Te türelmes és szeretetre méltó vagy, a Te napod egyaránt süt a keresztyényekre és az istentagadókra, az eső megtermékenyíti a tévelygők földjeit, nem kevésbé, mint a hívőkét, és az erény magja ott rejlik bármelyik pogány és eretnek szívében.

Arra tanítasz engem, hogy a vélemények különbözősége nem tart téged vissza attól, hogy valamennyi ember jótékony atyja légy és mégis: én a teremtményed legyek kevésbé türelmes és ne engedjem meg, hogy bármelyik alattvalóm a saját módján imádkozzék hozzád? Nem, Te Mindenható, mindent szeretettel átfogó Lény! Legyen ez távol tőlem! Hozzád akarok hasonlítani, már amennyire a teremtményed egyáltalán hasonlíthat Hozzád. – Én olyan türelmes akarok lenni, amilyen Te vagy! Birodalmamban a jövőben felhagyok a lelkiismeret mindenféle elnyomásával. Hol van az a vallás, amely ne szeretné az erényt és ne gyűlölné a bűnt? Ezért türelmes akarok lenni mindenkivel szemben, ó, örök Lény, aki úgy fordul hozzád, ahogyan azt a legjobbnak tartja. Az értelem eltévelyedése rászolgál-e arra, hogy a társadalomból kirekesztessék? A szigor lenne az eszköz, hogy megnyerje a lelkeket és a tévelygőket jobb útra térítse? Ezentúl legyenek szétörve a türelmetlenség gyalázatos béklyói! Ezek helyett mindig a türelmes-ség és a testvéri szeretet köteléke fogja körül alattvalóimat. Jól tudom, hogy hatalmas ellenállást kell majd legyőznom és ez leginkább azoktól fog eredni, akik a Te Szent Szavaid kihirdetői. Ne hagyjál el engem a Te hatalmaddal, szilárdíts meg engem a szeretetteddel, Te Örök Megfoghatatlan Lény, hogy ez által valamennyi ellenállást szerencsésen legyőzzem és teljesítem a mi isteni tanítónk törvényét, amely nem más, mint a Türelmesség és a Szeretet.”¹⁷ [...] [Vége az oldalnak.]

Itt van mindjárt példának az anyagiak miatt oly nehezen megszülető templomtorony és benne a harangok. De hát végre ez is meglett:

„1864. május 10. Általános volt a várakozás az ünnepélyes felszentelés iránt, amely a helybeli evangélikus gyülekezet részére Seltenhofer Frigyesztől öntött négy haranggal május 10. napján folyt le. Miu-tán a kocsi tiszta súlyát megállapították, a mester telephelyén felrakodtak, és virágokkal, szalagokkal és koszorúkkal díszítettek. Nyolc órakereszt mozgásba lendült az impozáns menet. A hagyomány szerint megkoszorúzott pompás lovak és ökrök négyesével és hatosával összekötve alkották az itt még szokatlan fogatolást.

Az egyházközség és az ünnepi bizottság tagjainak eleje kísért mindenegyes kocsit és oldalt nyalka ifjak díszőrségeként jöttek-mentek fel és alá. A menet érintette az Ezüst utcát, a belső Várkerületet és a Kocsmaszert, hogy betorkolljon az Újteleki utcába, ahol Rupprecht úr házában lezajlott a mérlegelés.

A következő eredményre jutottak:

A nagy A harang 6066 bécsi fontot nyomott (újraöntötték és az új súlya 6274 font volt),

a kis Cisz, a terc, 3088 font,

a kis E, a kvint, 1864 font,

és a kis a, az oktáv, 757 font. Ebből következik az összsúly, 11755 font, vagy az újraöntöttet számítva 11983 font.

A mázsálás után a menet nekivágott az útnak az Újteleki utcán, Hosszú soron, Sétatéren és a Templom utcán át a Templom térre. Ott tribünt állítottak fel a négy lelkész úrnak és az idekért Dalfűzérnek. A templomtorony előtti térségen beláthatatlan számú gyülekezeti tagság és más személyek tömege volt található. Először a Dalfűzér énekelt az első kóruszámot, az Isten valóságos [Gott ist getreu] címűt, mire Wagner lelkész úr megtartotta az avatóbeszédét. Akkor megint ének következett és egy magyar üdvözölő beszéd, előadta a magyar hitszónok, Petrik J. J., amint egy magyar Alleluja is. [Ezek] zárták az örök-ké nevezetes ünnepséget, amelyet néhány hónap múlva a toronyavatás és a következő évben a Gyülekezet fennállása 300. évének a jubileuma kellett, hogy kövessen. Mi az egyik szónok kívánságával zárjuk:

¹⁶ A 287. főlíószámmon.

¹⁷ A 374. főlíószámú oldal utáni számozatlan oldalon.

Sopron, Orsolya tér, Lábasház (XVI–XVIII. sz.), Mária-kút (XVIII. sz.)
(Szelényi László felvétele)

Az összhangzatos harangozás legyen mindig szimbóluma az élet harmóniájának minden soproni számára, s minden időkre hangozzék: Elismerés a Mesternek! Elismerés az áldozatkész hitbuzgalomnak, aki nem faggatódzik hitfelekezet iránt, ott ahol a testvéri egyetértésen múlik a nagyszerű alkotás. Dicsőség a magasságos Istennek!

A négy harang együttes költsége kereken tízezer f. o. é-re rúgott. – A gyülekezeti tagság áldozatos buzgalmának bizonyosságául szolgáljon, hogy a 16000 f, amely a toronyépítés fedezetére szükséges és hátralékban volt, aláírással módton, mint kölcsön teremtődött meg. Ezt a kölcsönt néhány napon belül a havonta összeadott tízkrajcáros hozzájárulásokból egyenlítették ki. – Akkor a harangokat felhúzták és a Nagy harangot május 13-án húzták fel és május 14-én, szombaton valamennyivel beharangoztak, először, egy teljes órán át. A rá következő pünkösdvásárnap először harangoztak be a mi evangélikus istentiszteletünkre...

[Az oldal vége] *...ahol a hívők örömmel zárandokoltak el a templomhoz és így emelkedtek hangjaik a tiszta levegőébe, ahogy a halhatatlan Schiller kiáltja: Ennek a városnak a boldogságot az jelenti, hogy a béke legyen az ő első harangozásuk. Amit a mi ősapáink nem éltek meg, azt mi, ivadékaik, tapasztaltuk. Május 14-én volt az első esküvő – Bergmann doktor úré –, amelyik esküvői pár volt az első, aki először használta a tornyot, mint templomi bejáratot. Pünkösdvásárnap délutánján, az istentisztelet után, volt az első halott, akiért 4 óraker a harang szólt. Diák volt, aki meghalt és Bognárnak hívták.*"¹⁸

Schuster neve a nagy városépítők és természetbarátok mellett szerepel, ha ezt a következő közlésben (is) szerényen elhallgatja. A Fl. az ifj. Flandorffer Ignác nevének rövidítése, a Br. pedig Braun Nándoré. Ők mint tehetős polgárok egymással vetélkedve szervezték a Városszépítők Egyesületét. Mág nem eldöntött kérdés, ki volt a kezdeményező.

„1865. Október elsején. Két itteni polgár (Fl & Br) kezdeményezésére, akik megértették, hogy az érdek, a kellemetesség, sőt az áldozat békésen megférnek egymás mellett, a természetbarátok nagy létszámban, talán 500-nál is többen gyűltek össze a Fertőnél, az úgynevezett Segenshüttenél (Halászkunyhónál), hogy száraz lábbal, egy órányi távolságra be a tóba, a maga nemében egyedülálló ünnepet tart-

¹⁸ A 368. főiószámán.

sanak. Miután már néhány nappal előbb egy nemzeti zászlót, rajta odaillő felirattal (az 1865. október elsejei tó-expedíció gyülekező helye) ékesített hosszú rúdon a száraz tó talajába tűztek, délután kettőkor megindult a zarándoklat az úgynevezett Segenshüttetől, amelyet még egy évtizede joggal hívtak Halászkunyhónak, Egy órát gyalogolt az ember, mire elérte a megjelölt helyet, hogy a nyolc négyzetmérföldnyi, teljesen kiszáradt tó közepén a kiszáradásra emlékező ünnepélyen részt vegyen.

A szél az összejövetelnek mintegy magasztalására toronymagas szódaoszlopokat emelt kavargva a magasba. Ameddig a tekintet elért, nem látott semmi egyebet, mint fehéren csillogó síkot a fluoreszkáló szódakristályoktól, mintha halotti lepellel lenne letakarva. Ez alatt titokzatos kiterjedésben működik a föld alatti termékenység. A talaj szabálytalan vetődései helyenként a legnagyszerűbb kristályos szódavirágféllel fedett szinteket képeznek. Ezeket a körülbelül három órányira levő túlsópartot minden veszély nélkül lépdelve el lehet érní. Amikor aztán a társaság ezeket a csodákat a száraz tavon mind látta, vidáman és tapasztalatokkal gazdagodva tért haza este Sopronba. Azonban, hogy a későbbi, a legkésőbbi utókor erről tudomást szerezhesen, ha majd megint nézheti az ismét áradó Fertőt, az evangélikus gyülekezet lelkész urát, Kolbenheyer Mór urat fel fogják keresni, hogy fogalmazzon meg egy aktát az 1865. október elsejei szárazon volt hajókázásról. Ez a részt vevők aláírásával ellátva, örök emlékül Sopron szabad királyi város Levéltárába lesz elhelyezve.¹⁹ A következő feljegyzés a kézirat elején található ugyan, de nyilvánvaló, hogy Schuster utolsó közlései közé tartozik. Dátumából is következik ez, különösen a Pótláséból. Hiszen, mint már jeleztem, 1868. február 5-én halt meg.

„1867. június hónap. A Fertő területét, mert kiszáradt, hivatalból felmérték. Ez a munka most befejeződött. Ebből esett Sopron megyére 32,079 499/1600 hold, és Moson megyére 26,170 1328/1600 hold. A felmérés a partszakasz hossza szerint történt, ez Sopron megyénél 29791, Moson megye oldalán azonban 24314 folyó öl. A területen öt földtulajdonos osztozik: Esterházy herceg, Széchenyi Béla gróf, a győri püspökség és a szab. kir. város, Sopron. Sopron városára juthat 5936 öl partszakaszból kereken 6000 holdnyi terület.

Pótlás november hónapban. A Fertő jelenleg kiszáradt medrének felülete kb. 59,000 hold és 1600 négyesögl. Mivel az egész helyet most mint kiszáradtat lehet kezelni, kivéve némely kevés mélyedést a mederben magában, a patakok betorkollásánál, mint a Balfi patak, a Rákos, a Vülka, ahol néhány collnyi kis mélység létezik, ott semmilyen másfajta vízfelület sem található.”²⁰

Talán sikerült néhány idézettel megindokolni, miért lenne kár ezt a könyv formájú iratköteget továbbra is feldolgozatlanul hagyni. Már így is kirajzolódik egy, a világra figyelő iparos ember arcéle. Néha biztosan megállapítható, hogy saját élményeit rögzíti papírra, máskor újságból idéz, de akkor is jelét adja érdeklődésének. Mindenképpen új szín a hazai helytörténet palettáján.

Hárs József

„Sarkad bölcse”, Osváth Imre

„Én a múltban a jövődért turkállok.”
(Kossuth Lajos)

Jelen írás címe jeles történészünk, Márki Sándor leleménye, aki keresztfiaként ismerhette és tisztelhetette Osváth Imre lelkipásztort, akinek híre messze földre és magasra eljutott. Érdekes alakja tűnik elénk (a méltatlanul elfeledett) Móricz Pál író-újságíró hangulatos elbeszéléseiből vagy Tánicsics Mihály emlékezéseiből. És Jókai Mór híres regényében Ő lehet ama Lánghy Bertalan református pap, aki nem alkuszik és szembeszáll a nagy hatalmú „kőszívű emberrel”. Nem mellékesen Arany János komája, sőt távolabbról sógora is a költőnek. Nagyszalontán, Toldi írójának házában ismerkedett meg, kissé szokatlan módon, Petőfi Sándorral. De menjünk sorjában.

Osváth Imre 1807-ben, Nagyzerinden született. Szülei nemes Osváth Péter és Virágosi Erzsébet. Debrecenben végezte a református teológiát, és bizonyos idő – részben külföldi tanulmányok után – 1837-ben, Kőtegyán választotta lelkészévé.

¹⁹ A 384. főlírászámú oldal utáni számozatlan oldalon.

²⁰ A 24. főlírászámú oldal utáni, kis cédula nagyságú, számozatlan oldalon.